

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

15(24)
2015

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

**FRAGMENTUOTI IDENTITETAI IR
SOCIOKULTŪRINĖS MAŽUMOS**

Sudarytojai VYTIS ČIUBRINSKAS ir JONAS MARDOSA

**FRAGMENTED IDENTITIES AND
SOCIOCULTURAL MINORITIES**

Edited by VYTIS ČIUBRINSKAS and JONAS MARDOSA

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

LI
LEIDYKLA

VILNIUS 2015

Leidybą finansuoja
LIETUVOS MOKSLO TARYBA
NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA
Sutarties Nr. LIT 7-53

REDAKcinĖ KOLEGIJA

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius)
Vytauto Didžiojo universitetas

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas

Jonathan Friedman
*École des Hautes Études en Sciences Sociales
Kalifornijos universitetas, San Diegas*

Neringa Klumbytė
Majamio universitetas, Ohajus

Orvar Löfgren
Lundo universitetas

Jonas Mardosa
Lietuvos edukologijos universitetas

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas

REDAKcinĖS KOLEGIJOS
SEKRETORĖ

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – etnologijos ir socialinės/kultūrinės antropologijos mokslo žurnalas, nuo 2001 m. leidžiamas vietoj tęstinio monografijų ir studijų leidinio „Lietuvos etnologija“. Jame spausdinami moksliniai straipsniai, konferencijų pranešimai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas siekia pristatyti mokslo aktualijas ir skatinti teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Redakcijos adresas:
Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5
LT-01108 Vilnius

Tel.: + 370 5 262 9410
Faks: + 370 5 261 1433
El. paštas: etnolog@istorija.lt
v.ciubrinskas@smf.vdu.lt

Žurnalas registruotas:
European Reference Index for the Humanities (ERIH)
EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,
SocINDEX with Full Text
Modern Language Association (MLA) International Bibliography

TURINYS / CONTENTS

<i>Pratarmė</i> (Vytiš Čiubrinskas)	5
<i>Foreword</i> (Vytiš Čiubrinskas)	7

Straipsniai / Articles

Fragmentuoti identitetai ir sociokultūrinės mažumos / Fragmented Identities and Sociocultural Minorities

Christian Giordano

Fragmented Identities: The Case of Penang's Malaysian-Chinese	9
Fragmentuoti identitetai: Penango Malaizijos kinų atvejo analizė. Santrauka	24

Kristina Šliavaite

Kalba, tapatumas ir tarpetniniai santykiai Pietryčių Lietuvoje: daugiakultūriškumo patirtys ir iššūkiai kasdieniuose kontekstuose	27
Language, Identity and Inter-Ethnic Relations in Southeastern Lithuania: Experiences and Challenges of Multiculturalism in Everyday Contexts. Summary	49

Darius Daukšas

Valstybės teritorialumas ir tautinės mažumos: Lenko kortos atvejis	53
State Territoriality and Ethnic Minorities: The Case of the Polish Card. Summary	67

Katarzyna Wójcikowska

Ethnic Socialisation in the Experiences of Students and Graduates of the Lithuanian Minority in Poland	69
Lietuvių mažumos Lenkijoje studentų ir baigusiujų studijas etninės socializacijos patirtis. Santrauka.....	96

Žilvytis Šaknys

Karaimų kalendorinės šventės valstybinių švenčių aspektu	99
Karaim Calendar Holidays in the Context of State Holidays. Summary	123

Jonas Mardosa

Simboliniai patiekalai Pietryčių Lietuvos lenkų velykinėse apeigose ir papročiuose XX a. antroje pusėje – XXI a. pradžioje	129
Symbolic Easter Dishes of the Poles in Southeastern Lithuania in the Second Half of the 20th Century and the Beginning of the 21st Century. Summary.....	151

Kiti straipsniai / Other Articles*Asta Vonderau*

- The Downside of Transparency: Europeanization, Standardization and Disobedient Markets at the Margins of Europe155
 Neigiami skaidrumo aspektai: europeizacija, standartizacija ir maištingos turgavietės Europos pakraščiuose. Santrauka 175

Gintarė Dusevičiūtė

- Jorė: (re-)konstrukcija ar tradicijų tęsa? 177
 Jorė: (Re-)construction or Continuity of Traditions? Summary 201

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

- Guntis Šmidchens. The Power of Song: Nonviolent National Culture in the Baltic Singing Revolution (*Ainė Ramonaitė*) 205
 Soviet Society in the Era of Late Socialism 1964–1985. N. Klumbyte, G. Sharafutdinova (eds.) (*Ida Harboe Knudsen*) 208
 Loreta Martynėnaitė. Kraštovaizdžio konstravimas: gėlių darželiai Lietuvoje XX a. – XXI a. pradžioje (*Laima Anglickienė*) 212
 Nijolė Pliuraitė-Andrejevienė. Lietuvos vaikų žaislai (*Auksuolė Čepaitienė*) ... 215
 Семья и этничность в Литве. Современный взгляд в минувший век. М. Ю. Мартынова, М. Я. Устинова и др. (ред.) (*Petras Kalnias*) 218
 Традиционная мастацкая культура беларусаў 3: Гродзенскае Панямонне 1–2. Т. Б. Варфаламеева (рэд.) (*Jonas Mardosa*) 225

Konferencijos / Conferences

- EASA 2014 m. konferencija „Bendradarbiavimas, intymumas ir revoliucija – naujovės ir tęstinumas susipynusiame pasaulyje“ (*Daiva Repečkaitė*) 229
 SIEF darbo grupės „Ritualiniai metai“ konferencijos Insbruke ir Kazanėje (*Skaidrė Urbonienė*) 232
 2-oji tarptautinė konferencija „Balkanai ir Baltijos šalys vieningoje Europoje: istorija, religija, kultūra II“ 2014 m. (*Aušra Kairaitytė*) 235
 Tarptautinė konferencija „Savas ir kitas šiuolaikiniuose tyrimuose“ (*Inga Zemblienė*) 238
 Tarptautinė konferencija „Šventės mieste“ (*Danguolė Svidinskaitė*) 240

Tyrinėjimų projektai ir programos / Research Programmes

- Tyrinėjame *sava* ir *kita* (*Vida Savoniakaitė*) 245

Pratarmė

Globalizacijos proceso daromas poveikis šiandieniam pasauliui skatina naujai pažvelgti į nusistovėjusias kultūrinio tęstinumo ir kaitos sampratas bei tarpkultūrinės sąveikas. Tokie atrodantys stabilūs identitetai kaip nacionalinis patiria ne tik juos kvestionuojančius iššūkius, bet ir vyksta jų fragmentacija. Europoje tam kelią atveria vis stiprėjantis tautinių valstybių ir Europos Sąjungos ryšys, o globaliai, anot Jonathano Friedmano (2004), tai pasireiškia tuomet, kai pasaulinio kapitalo galia tolydžio vis labiau veikia nacionalines reprodukcijos sąlygas ir tautinė valstybė, vis labiau orientuodamasi į tarptautinius kapitalo srautus, atsyja nuo tautos. Taip nacionalinis identitetas tampa fragmentuotu, nes pati valstybė ima vis labiau priminti ne tam tikrą darnią visumą, o įvairių grupių asociaciją, kur vis didesnis vaidmuo tenka ne tik tarptautinėms verslo korporacijoms, bet ir įvairioms sociokultūrinėms mažumoms, pavyzdžiui, etninėms, kurios, įgyvendindamos tokį besikeičiantį valstybės vaidmenį, ima veikti vis akivaizdžiau apsisbrėždamos savo skirtingumą/savitumą daugumos atžvilgiu.

Neatsitiktinai šis *Lietuvos etnologijos* numeris skirtas specialiai temai – „Fragmentuoti identitetai ir sociokultūrinės mažumos“, kuria siekiama pateikti skaitytojams pluoštą straipsnių iš įvairių perspektyvų, besigilinančių į šią, mūsų kartu su kolega Jonu Mardosa manymu, aktualią antropologinių etnologinių tyrimų sritį. Tam tiesiogiai atliepia 2012–2014 m. Lietuvos mokslo tarybos remto, VDU koordinuoto projekto tarptautinė konferencija „Transnacionalizmas ir nacionalinio identiteto fragmentacija“, vykusį 2014 m. lapkritį Vilniuje, kurios pranešimų pagrindu čia spausdinami Christiano Giordano, Katarzynos Wójcikowskos ir Dariaus Daukšo straipsniai.

Šveicarų antropologo Ch. Giordano tyrimų ašis jau ilgą laiką koncentruojasi ties Malaizijos daugiakultūriškumu, kurį jis lygina su šveicariškuoju modeliu. Šiame straipsnyje išryškintas etninės kilmės ir socialinio sluoksnio prasme daugialypės kinų mažumos identiteto fragmentuotumas malajų dominuojamos Malaizijos visuomenės kontekste. Autorius kelia mintį, kad negalima žiūrėti į diasporą (šiuo atveju kinų) kaip į vieningą darinį, nes kinų mažumos socialiniai tinklai ir klaninės grupės sufragmentuoja bendrą šios mažumos identitetą. Lenkų sociologės K. Wójcikowskos rašinyje dėmesys atkreipiamas į lietuvių mažumos Lenkijoje etnifikaciją per etninę inkultūraciją, kuri ne tik atliepia lokalinį identitetą, bet ir daugiau ar mažiau (atitinkamai labiau lietuviškame Punske ar labiau lenkiškuose Seinuose) susijusi su „už sienos esančia tėvyne“ Lietuva. Politinės antropologijos perspektyvoje D. Daukšo straipsnis kelia identiteto santykio su teritoriumu, t. y. teritorinių ribų, tiek valstybių, veikiančių už savo ribų (deteritorializacijos), tiek mažumomis tapusių žmonių (eksteritorialumo) klausimą. Gilinantis į konkretų lenkų mažumos Lietuvoje atvejį čia gvildenamas išorinio (kitos valstybės – Lenkijos) poveikio per „Lenko kortą“ pavyzdys, įtaka mažumos identiteto fragmentacijai.

Labai panaši lenkų ir lietuvių mažumos/didžiumos tarpusavio sąveikos problematika nagrinėjama socialinės antropologės Kristinos Šliavaitės straipsnyje. Čia gilinamasi į

Pietryčių Lietuvos regiono daugiakultūriškumą, bandant jį paanalizuoti per skirtingas bendravimo kalbos vartojimo praktikas ir nustatant, kad būtent per atitinkamų kalbų (valstybinės ar mažumų) (ne)vartojimą gali būti atsekamas pačių regiono gyventojų išreiškiamas lojalumas valstybei ir identiteto politika.

Kiti du šio žurnalo numerio tematiką atliepiantys straipsniai skirti karaimų ir lenkų mažumoms. Etnologo Žilvyčio Šaknio tekste dėmesys skiriamas karaimų kalendorinių švenčių santykiui ir sąveikai su valstybėje dominuojančiomis šventėmis, pabrėžiant dėl to patiriamas kitų religijų ir/ar kultūrų įtakas jų etniam identitetui ir iš to atsirandančias transformacijas. Religijos etnologijos tyrinėtojo J. Mardosos rašinys – apie lenkų mažumos Pietryčių Lietuvoje identitetą ir svarbų religijos dėmenį. Šalia kitų ritualinių aspektų jis išryškina ypatingą Velykų švenčių patiekalų simbolinę svarbą, nubrėždamas šiandieninį šios sociokultūrinės mažumos identitetą Lietuvoje kaip etnokonfesinį ir kartu akcentuodamas pagrindinę ritualinio maisto vietą jame.

Šioje *Lietuvos etnologijoje* skelbiami dar du specialiai numerio temai neskirti straipsniai, tačiau aktualiai gvildenantys šiandienines Lietuvos kasdienybės ir kultūrinio gyvenimo realijas. Vokiečių etnologės Astos Vonderau straipsnis seka įkandin prieš daugiau nei dvidešimt metų atliktą Pernillės Hohnen (2013) postsocialistinės antropologijos studiją apie Gariūnų prekyvietę ir ekonominės antropologijos aspektu gvildena naujausius pokyčius Lietuvos turguose, įvedant vis daugiau europinės standartizacijos normų ir taisyklių, autorės vadinamų „europine ideologija“, kuri lieka nepajėgi apimti kasdienybės praktikų, ir turgūs lieka kaip „kitokios vietos“ (angl. *other places*). Kitame straipsnyje jaunoji Vytauto Didžiojo universiteto etnologė Gintarė Dusevičiūtė savo surinktos lauko tyrimų medžiagos pagrindu pateikia įdomų šiuolaikinį „archainių“ tradicijų konstravimo paveikslą – Jorės šventės (re)konstrukciją, teigdama, kad ši tradicija eminiu būdu suvokiama kaip „atgaivinta senovės baltų apeiginė šventė“, tačiau kartu įgaudama vis daugiau populiarumo įvairiose Lietuvos vietose funkcionuoja kaip kalendorinių pavasario švenčių (ypač Jurginių) funkcinis komercinis atitikmuo.

Kaip ir kiekviename *Lietuvos etnologijos* numeryje, šiame taip pat skelbiamas pluoštas etnologinių antropologinių knygų recenzijų bei mokslinio gyvenimo kronika – konferencijų apžvalga, o šalia to dar ir Vidos Savoniakaitės straipsnis apie naujausius Lietuvos istorijos instituto etnologų tyrimų projektus bei programas.

Tikimės, kad visa tai sudomins mūsų skaitytojus, o „Fragmentuotų identitetų ir sociokultūrinių mažumų“ tematika sulauks naujų autorių.

Vytis Čiubrinskas